

บทที่ ๔

ฤษีนาทรในวรรณคดีไทยและศรียางคศาสตร์ของไทย

ในบรรดาวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ที่ไทยเราได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีอินเดีย จะเห็นได้ว่ามีเรื่องราวของฤษีนาทรปรากฏอยู่หลายเรื่อง แต่คนไทยมักจะเรียกชื่อ ฤษีนาทรเพี้ยนเป็นฤษีนาทร นอกจากรฤษีนาทรเป็นผู้นี้มีความสำคัญอยู่ในหมู่นักดนตรีไทย เพราะบรรดานักดนตรีไทยทั้งหลายให้ความเคารพและยกย่องฤษีนาทรว่าเป็นปรมาจารย์แห่งวิชาดนตรี ฉะนั้นในทีนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงเรื่องราวของฤษีนาทรที่ปรากฏในวรรณคดีไทยและศรียางคศาสตร์ของไทย โดยแยกกล่าวเป็น ๒ หัวข้อ คือ บทบาทของฤษีนาทรในวรรณคดีไทย และอิทธิพลของฤษีนาทรที่มีต่อการดนตรีไทย

๑. บทบาทของฤษีนาทรในวรรณคดีไทย

ฤษีนาทรมีบทบาทปรากฏในวรรณคดีไทยเรื่องต่อไปนี้

บทละคร เรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ บทบาทของพระนารทฤษีปรากฏในรามเกียรติ์ตอนที่พระรามทรงไขหนุมาน องคต และชมพูพาน ไปเมืองลังกาเพื่อหุลนางสีดาว่าพระรามกำลังเสด็จตามมา พร้อมกับให้ถวายแหวนและผ้าสไบแก่นางสีดา เมื่อเดินทางมาถึงภูเขาเหมศิรินทร์ หนุมานให้องคตและชมพูพานรอ

๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อวันจันทร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๕๘ (พุทธศักราช ๒๓๕๐)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, รามเกียรติ์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิลปบาบรรณาการ, ๒๕๑๐), ๒ : ๑๖๐๘.

อยู่ที่นั่น ส่วนตนเองออกเดินทางไปผู้เดียว จนกระทั่งมาพบอาศรมของพระนารทฤๅษี จึงตรงเข้าไปหาฤๅษีนารทและถามหาทางไปเมืองลงกา พระนารทฤๅษีเมื่อได้ฟังคำของหนุมานก็ชี้ทางไปเมืองลงกาให้ หนุมานได้ขอพักอยู่กับพระนารทฤๅษี ๑ คืน รุ่งเช้าจึงจะออกเดินทางไป พระฤๅษีให้ไปพักที่ศาลา หนุมานคิดจะลองวิชาพระนารทฤๅษีว่ามีฤทธิ์ขนาดไหนจึงแกล้งนิรมิตกายให้ใหญ่คับศาลา แต่ฤๅษีนารทก็รู้ทันและแกล้งว่าหนุมานเป็นการตอบแทน โดยร้ายมนตร์เสกไม้เท้าทิ้งลงไปในสระ พอรุ่งเช้าหนุมานตื่นขึ้นไปล้างหน้าชำระร่างกายที่สระนั้นจึงถูกปลิงเกาะที่คาง จะดึงอย่างไรก็ไม่หลุด เมื่อสุดความสามารถที่จะเอาปลิงออกได้ หนุมานจึงวิ่งมาที่อาศรมร้องเรียกให้ฤๅษีนารทช่วย พระนารทฤๅษีเห็นหนุมานยอมแพ้จึงร้ายมนตร์ให้ปลิงกลายเป็นไม้เท้าตามเดิม หนุมานจึงรู้ว่าฤๅษีนารทต้องการจะสั่งสอนตนเป็นการตอบแทน จึงเข้าไปกราบขอภัยและกราบลาออกเดินทางไปกรุงลงกา เกิดสู้รบกับฝ่ายทศกัณฐ์และถูกอินทรีชิตแผลงศรขนาดบาศมัดไว้ แม้ทหารทศกัณฐ์จะพยายามฆ่าด้วยวิธีใด ๆ หนุมานก็ไม่ตาย หนุมานคิดจะเผาเมืองลงกา จึงบอกให้เอาปูนสาส์กับผ้าชุบน้ำมันยางมาพันรอบตัว แล้วเอาฟางผูกจุดไฟเผาตนจึงจะตาย ทศกัณฐ์ก็สั่งให้ทหารทำตามนั้น เมื่อไฟลุกทั่วตัวหนุมานก็วิ่งเข้าไปในปราสาทราชฐานต่าง ๆ ไฟจึงไหม้ทั่วเมืองลงกา จากนั้นหนุมานก็ดับไฟตามร่างกายของตน แต่ที่หางไฟไม่ยอมดับ หนุมานจึงไปขอความช่วยเหลือจากพระนารทฤๅษี ฤๅษีนารทได้บอกวิธีดับไฟที่หางแก่หนุมานเป็นปริศนาว่า

เอ็งเป็นทหารพระจักรกฤษณ์	เพลิงนิกเท่านี้ไม่ดับได้
น้ำในบ่อน้อยจะไว้ใย	เหตุใดไม่ดับอัคคี ^๑

^๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, รามเกียรติ์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ,

เมื่อได้ฟังคำแนะนำจากพระนารทฤๅษี หนุมานสามารถแก้ปริศนานั้นได้ จึงเอาหางใส่ในปาก ไฟก็ดับ จากนั้นหนุมานก็กราบลาพระนารทฤๅษีกลับไปเฝ้า พระราม

อนึ่งบทบาทของฤๅษีนารทที่ปรากฏในรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น มีเนื้อความเหมือนกับในรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒^๑ แต่บทบาทของพระนารทฤๅษีตอนนี้ไม่ปรากฏในรามายณะของวาลมิกี^๒

อนิรุทธคำฉันท์ ในวรรณคดีไทยเรื่องนี้พระนารทฤๅษีมีบทบาทปรากฏในฐานะ เป็นผู้นำข่าวของพระอนิรุทธไปทูลพระกฤษณะ มีเรื่องราวว่าพระอนิรุทธทูลลาพระ กฤษณะผู้เป็นพระอัยกาแยกกองทัพไปประพาสป่าล่าสัตว์ ได้ประทับแรมใต้คนโทร พระโอรส จึงอุ้มไปพบกับนางอุษาธิดาพาดาสูรแห่งโสณปุระ^๓ พอใกล้สว่างพระโอรสก็อุ้มพระอนิรุทธ กลับมาที่เดิม ครั้นคืนบรรทมพระอนิรุทธและนางอุษาต่างคร่ำครวญหาซึ่งกันและกัน นางพิจิตรเลขา^๔ พระพี่เลี้ยงของนางอุษาได้วาครูปเทพและกษัตริย์ต่าง ๆ ให้ดู พอถึง รูปพระอนิรุทธนางอุษาก็จำได้ นางพิจิตรเลขาจึงเหาะไปยังเมืองทวารวดี ไซ้เวท มนตร์สะกดผู้คนที่หลับหมดแล้วอุ้มพระอนิรุทธไปยังโสณปุระ ต่อมาความนี้ทราบถึง พาดาสูรจึงสั่งให้จับพระอนิรุทธและແລງศรมักพระอนิรุทธไว้ ขณะนั้นพระนารทฤๅษี

^๑พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครเรื่องรามเกียรติ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๐), หน้า ๑ - ๒๓.

^๒พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บ่อเกิดรามเกียรติ์, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิลปบาบรรณาการ, ๒๕๑๓), หน้า ๗๒.

^๓ในวิษณุปุราณะ เรียกว่า โศณิตปุระ.

^๔ในวิษณุปุราณะ เรียกว่า จิตรเลขา.

เหาะผ่านมาเห็นเหตุการณ์จึงนำความนี้ไปทูลพระกฤษณะ^๑ บทบาทตอนนี้องฤษีนารถ
เหมือนกับในวิษณุปุราณะ^๒

บทละคร เรื่อง อุณรุท

บทบาทของฤษีนารถที่ปรากฏในบทละคร เรื่องอุณรุทนี้ แตกต่างไปจากที่
ปรากฏในอนิรุทธคำฉันท์ กล่าวคือ เป็นฤษีคนหนึ่ง ตั้งอาศรมอยู่ที่เขาหิมพานต์ เป็นที่
เคารพนับถือของกษัตริย์และชาวเมืองฉะเชิงเทรา พระบรมจักรกฤษณ์ทรงให้ความนับถือ
พระนารถฤษีอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้ว่าคราใดที่พระองค์มีพระทัยระลึกถึงก็จะเสด็จไป
นมัสการถึงอาศรม^๓ และเมื่อมีพระราชพิธีสำคัญ ๆ ในเมืองฉะเชิงเทรา พระเจ้าแผ่นดินจะ
นิมนต์พระนารถฤษีมาร่วมพิธีถวายเสมอ ๆ ดังเช่น ตอนอภิเษกพระไกรสูทรองเมือง
ฉะเชิงเทรา ตอนอภิเษกสมรสพระอุณรุทกับนางศรีสุภา และตอนอภิเษกสมรสพระอุณรุทกับ
นางอุษาและนางศรีสุภา นอกจากนี้เมื่อมีเรื่องเคืองครอนเกิดขึ้นในเมืองฉะเชิงเทรา
พระนารถฤษีก็ช่วยปักเป้าให้สิ้นไป ดังเช่นครั้งที่นางศุภลักษณ์อุ้มพระอุณรุทไปยังเมือง
รัตนา พระไกรสูทกริ้วที่โอรสหายไประหว่างไปจึงฆ่าพระเพ็ชรพิชัย เมื่อพระบรมจักรกฤษณ์
ทรงทราบเรื่องนี้ก็พิโรธพระไกรสูทว่าไม่มีความยุติธรรม จึงตรัสว่าจะประหารพระ
ไกรสูท ถ้าไม่สามารถทำให้พระเพ็ชรพิชัยฟื้นคืนชีวิต ด้วยความกลัวอาญาพระไกรสูท
รับสั่งให้เสนาไปนิมนต์พระนารถฤษีมาทำพิธีชุบชีวิตพระเพ็ชรพิชัยจนสำเร็จ^๔

^๑ ศรีปราชญ์, อนิรุทธคำฉันท์, (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๓),
หน้า ๑๕ - ๑๖.

^๒ อุวิธานิพนธ์, หน้า ๒๗.

^๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องอุณรุท, พิมพ์ครั้งที่
ที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๔), หน้า ๓๘.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑, ๑๑๗, ๑๐๖.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐ - ๒๕๑.

พระนลคำหลวง^๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์พระนลคำหลวงขึ้นโดยทรงแปลจาก นโปลาขยานัม ที่ปรากฏในมหาภารตะ ในเรื่องนี้พระนารทฤๅษีมีบทบาทปรากฏ ๒ ครั้ง ก็เป็นผู้พูดพระอินทร์ถึงพิชิตยุมพรของนางทมยันตี และเป็นผู้สาปพญานาคกระโถกภูมิให้เคลื่อนไหวร่างกายได้^๒

ส่วนพระนลคำฉันท์^๓ กล่าวถึงบทบาทของฤๅษีนารทไว้ตรงกับที่ปรากฏในพระนลคำหลวง

บทละคร เรื่อง สาวีตรี บทละครเรื่องนี้กล่าวถึงบทบาทของฤๅษีนารทในฐานะเป็นผู้พูดท้าวอศิวศคีถึงประวัติและชะตาชีวิตของพระสัจยวาน มีเรื่องราวว่าท้าวอศิวศคี กษัตริย์แห่งมัททรนคร ทรงอนุญาตให้นางสาวีตรีธิดาของพระองค์ออกท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาคูครองที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกัน เมื่อนางสาวีตรีเลือกได้พระสัจยวานโอรสของท้าวทมุขเศเสนเป็นคูครอง นางจึงกลับไปทูลพระบิดา ฤๅษีนารทซึ่งนั่งอยู่ในที่นั้นด้วย ใ้ทูลท้าวอศิวศคีให้ทราบว่าธิดาของพระองค์เลือกคูครองผิดเสียแล้ว จากนั้นพระนารทฤๅษีก็เล่าประวัติและชะตาชีวิตของพระสัจยวานถวายท้าวอศิวศคีตาม

^๑พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ จบ พ.ศ. ๒๔๕๗ ตรวจแก้ไขสำเร็จบริบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๕๘.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระนลคำหลวง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, บ.ป.ป.), หน้า ๓.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑, ๒๔๓.

^๓พระราชวรวงศ์เชอกรมพื้นพิทยาลงกรณ์, พระนลคำฉันท์, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางใหญ่ อุทยานานนท์ (ม.ป.ท., ๒๔๘๘) หน้า ๑๒ - ๑๓.

พระราชปฐมาของพระองค์^๑ เรื่องราวนี้ตรงกับส่ววิศิษฏ์ปาชยานม^๒

พระศุนทเศป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นตามเรื่อง The Legend of Gunahgepa ในไอศเรยพราหมณะ กานท์ที่ ๙ อธิบายที่ ๓ พราหมณะที่ ๑๓ เรื่องพระศุนทเศป กล่าวถึงบทบาทของพระนารทฤๅษี ในฐานะเป็นผู้ลอบคอบพระราชปฐมาของพระเจ้าหริศจันทรัมหาราช และแนะนำให้พระองค์ลอบขโมรจากพระวรุณ มีเรื่องราว่า พระราชาองค์หนึ่งแห่งราชวงศ์อิกษวาฤ ทรงพระนามว่า หริศจันทร พระองค์ไม่มีโอรส ในพระราชนิเวศน์ของพระองค์มีฤๅษี ๒ คน คือ พระนารทกับพระบรรพต (ปรวต) พระเจ้าหริศจันทรได้ตรัสถามฤๅษีนารท ถึงผลของการมีบุตรซึ่งเป็นความปรารถนาของมนุษย์ทั้งหลาย พระนารทฤๅษีลอบคอบให้พระราชาทราบถึงคุณประโยชน์ของการมีบุตร เมื่อพรรณนาถึงผลของการมีบุตรแล้ว พระนารทฤๅษีจึงลอบแนะนำให้พระเจ้าหริศจันทรลอบขโมรจากพระวรุณ โดยมีข้อสัญญาว่าเมื่อโอรสเกิดแล้วจะนำโอรสนั้นมาบูชาฤๅษีถวายแก่พระวรุณ พระเจ้าหริศจันทรทรงกระทำตามคำแนะนำของพระนารทฤๅษี ต่อมาพระองค์ก็ให้กำเนิดโอรสนามว่า โรหิต^๓

โคลงภาพฤๅษีคักคน โคลงภาพฤๅษีคักคนแต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ จำนวน ๘๕ บท เป็นโคลงเริ่มเรื่อง ๕ บท อีก ๘๐ บท เป็นการบรรยายภาพท่าฤๅษีคักคน ๘๐ ท่า

^๑พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ส่ววิศิษฏ์ความเรียงและบทละคร-
เรื่อง, หน้า ๔๑ - ๔๕.

^๒ดูวิทยานิพนธ์, หน้า ๓๒.

^๓พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระศุนทเศป, พิมพ์ครั้งที่ ๑.
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๕ - ๑๒.

โคลงเริ่มเรื่องกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิจเป็นแม่กองหล่อรูปฤๅษีถวายสังกะสีผสมคีมุกจำนวน ๘๐ คน เมื่อปีวอก จุลศักราช ๑๑๘๘ (พุทธศักราช ๒๓๗๕) เพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้ศึกษาทำบริหารร่างกายแก่โรคลมต่าง ๆ ตลอดจนแก้การปวดเมื่อยในร่างกาย โคลงภาพฤๅษีศักดิ์คนนี้กล่าวถึงพระนารทฤๅษีว่าเป็นฤๅษีคนหนึ่งที่เป็นแบบแสดงท่าศักดิ์คน ทั้งโคลงสี่สุภาพต่อไปนี้

ศักดิ์คนแก่มัจฉาหมาย ลมเช่า ลมชา ลมหน้าอก ผู้นิพนธ์คือ สมเด็จพระสังฆราช (คอน)^๑

พระนารอทวายุเรา	ทรงวงรีน ทำนา
ซัดเข่าชาแลจัน	ทฆาฏราย
ฉวยเท้าทำยื่นหัน	เหินเยียง เหาะแฮ
มือหนึ่งคั้นเข่าชาย	เส้อมคั้นสี่ลม ^๒

^๑ สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงดำรงตำแหน่งในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๖๕ - ๒๓๘๕.

เสงี่ยม กุมาวาส, สมเด็จพระสังฆราชสมัยจักรีวงศ์ (พระนคร : รวมสาส์น, ๒๕๐๘), หน้า ๑๑๗.

^๒ ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาฯ, ๒๕๑๐), หน้า ๘๑๑.

คัดคนแกลมวิคสีควง ผู้แต่งคือ กรมหมื่นศรีสุเทพ

อุคมนารอทรู	กลคัก กายเฮย
ชาโค้วไพล่สไก	เช่าเช่า
เหยียครออันเอาหักถัก	หนึ่งส่ง ศอกนา
ลมโรครวิคสีควงเรา	ชอบถ่าทำหาย

มหานิบาตชาคกฉบับแปลเป็นภาษาไทยของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า

กรมหลวงชินวรสิริวิวัฒน์ และวรรณคดีชาคกฉบับเรียบเรียงใหม่ของหลวงวิจิตรวาทการ^๒
 วรรณคดีเรื่องนี้กล่าวถึงพระนารทว่าเป็นชื่อพระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติเป็นนารทมหา-
 พรหม ไค่แปลงเพศเป็นฤษีเหาะลงมาจากเทวโลก เพื่อช่วยพระนางรูกุจราชกุมารี
 แสดงธรรมถวายพระเจ้าอังกติราชให้ทรงละมิจฉาธุลี ดังมีเรื่องราวว่า พระเจ้า
 อังกติราชครองราชสมบัติในมิดิธานคร แคว้นวิเทหรัฐ พระองค์มีราชธิดาองค์หนึ่ง
 นามว่ารูกุจราชกุมารี วันหนึ่งพระเจ้าอังกติราชเสด็จไปหาซื้อเปลือกหนึ่งชื่อ คุณาชีว-
 ณ ส่วนนิกทายวัน พร้อมด้วยหมู่ข้าราชการบริวาร แล้วทรงถามปัญหาว่าคนเราพึงปฏิบัติ
 อย่างไรต่อบิดา มารดา อาจารย์ บุตรภริยาและสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติเช่นไรจึงไป
 สู่วรรคได้ คุณาชีวณหูลตอบพระราชาพจนาคตามลัทธิของตนว่า บุญบาป ปรโลก บุญ่า
 ตายาย มารดาบิดา ฐฐบาอาจารย์ ไม่มีคนเกิดมาทุกวันนี้ก็เกิดตามกันมา จะได้ดีหรือ

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒,
 หน้า ๘๕๘.

^๒เรื่องนี้ผู้ทรงแปลและผู้แต่งเก็บความจากวรรณนารทชาคก ในนิบาตชาคก
 ส่วนมหานิบาต คัมภีร์ชุกตนิกาย พระสุตตันตปิฎก และในอรรถกถาแห่งชาคกนั้น
 นับเป็นชาติที่ ๘ ในเรื่องพระเจ้าสิบชาติ.

ชั่วก็ไก่อเอง ทานหรือผลของท่านไปมี รูปกายอันประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ เมื่อแตก
สลายก็จะแยกจากกันไป ใครฆ่าใคร ทำร้ายใคร เบียดเบียนใครไม่เป็นบาป สัตว์
ทุกจำพวกเมื่อเวียนว่ายไปในวัฏสงสารถึง ๘๔ กัลป์ก็บริสุทธิ์เอง เมื่อพระเจ้า
อังกติราชสดับคำสอนของคุณาชิวก นับแต่วันนั้นเป็นคัมมา พระองค์รับสั่งให้หรือโรงงาน
ริมประตูเมืองทั้ง ๔ ทรงม้าเมลาเฟลิดเฟลินอยู่ในกามกฤษ มีไก่อเสด็จออกกว่าราชการ
งานเมือง แม้พระนางรุจาจะกราบทูลถึง เรื่องบาปบุญคุณโทษที่กระทำไว้ในโลกนี้
ซึ่งผู้กระทำจะต้องได้รับผลในโลกหน้าให้ทรงพิจารณาหลายเรื่อง แต่พระเจ้าอังกติราช
ก็ยังไมละมิจฉาทีริ พระนางรุจาจึงตั้งจิตอธิษฐานขอให้เทพยดาฟ้าดินไปรคมาช่วยปลด
เปลื้องมิจฉาทีริของพระชนก พอจบคำอธิษฐาน นารทมหาพรหมได้จำแลงเพศเป็นฤณี
เหาะจากพรหมโลกมายังที่ประทับของพระเจ้าอังกติราช แล้วยืนลอยอยู่ ณ เบื้อง
พระพักตร์ของพระราชา แสดงให้พระเจ้าอังกติราชทรงทราบถึงฤทธิ์เดชที่เหาะไป
ไหนมาไหนได้ตามปรารถนา เพราะบุญที่กระทำไว้ในชาติก่อนและตอบคำถามของพระเจ้า
อังกติราชว่าปรโลกมีจริง พระเจ้าอังกติราชจึงตรัสว่า ถ้าปรโลกมีจริง พระองค์ก็
ประสงค์จะขอยืมทรัพย์พระนารทฤณีสัก ๕๐๐ เมื่อไปถึงโลกหน้าพระองค์จะใช้ให้พันหนึ่ง
พระนารทฤณีไคยกเหตุผลมาตอบว่า

ถ้าอาตมภาพทราบว้พระองค์มีศีล ทรงนุ้ทรัพย์ไปทำประโยชน์ อาตมภาพ
ก็จะให้ทรงยืมสักหกรอย แต่พระองค์ชวชวชที่สุด จุติจากนี้จะต้องไปคณกรก
ใครจะไปทวงทรัพย์พันหนึ่งในนรกนั้ไค ผู้ใดไม่มีศีลธรรม ประพฤติชั่ว เกียจ-
คราน มีกิจการงานหยาบชวไว้ในโลกนี้ บัณฑิตยอมไม่ยอมใหญ่ันนุ้ยืมสิน เพราะ
จะไม่ไคทรัพย์คืนจากถนนั้นนั้น แต่เมื่อเขารู้ว่าเป็นคนชยันหมั้นเพียร มีศีล ก็ยอม
เอาทรัพย์มาเชื่อเชียมอบให้เอง ควยเชื่อว่าเสร็จธุระแล้วพึงนำมาใช้ให้

^๑หลวงวิจิตรวาทการ, วรรณคดีชาตก, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๔๙๙), หน้า ๒๕๖.

ดูเทียบ พระเจ้าวรวงศ์เชอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์, มหานิบาดชาตก
ทศชาติฉบับชินวร (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๘๑) หน้า ๑๘๘.

จากนั้นพระนารทฤๅษีไค้แสดกึ่งเรื่องผลกรรมของคนทำชั่วจะต้องตกนรก
ไค้รับทุกขุ้ทรมานต่าง ๆ นานา เช่น ถูกฝูงแร้งกาและสุนัขจิกกัดกินเนื้อ ถูกทิ่มแทง
คัวยดาบ หอก เนื้อซากเป็นชิ้น ๆ ต้องปีนต้นไม้ที่เต็มไปด้วยหนามเหล็กแหลมคมและ
ตกลงไปในแม่น้ำเวตรณียี่ซึ่งเป็นน้ำกรก พระเจ้าอังกติราชไค้ทรงฟังเรื่องราวในนรก
ก็สลดพระทัย และรู้สึกพระองค์ว่าหลงผิดเสียแล้ว จึงทรงขอร้องให้พระนารทฤๅษีช่วย
แนะนำหนทางที่ไม่ไปสู่นรกแก่พระองค์ พระฤๅษีไค้ทูลถึงเรื่องจริยานุวัตรของพระมหา-
กษัตรียโบริณ ๒ องค์ ให้ฟังเป็นตัวอยางว่า

ทวารชตรู ทวารเวสสามิตร ทวารอัฐฐกะ ทวารยมทัตติ ทวารอุสินระ
ทวารสิวิราช ทั้ง ๒ องค์ และยี่งคนอื่น ๆ อีค ไค้ทรงบำรงสมณพราหมณแล้ว
เศค้จไปสู่อสุรรค อันเป็นสัคกวิสัย (คือพิภพของทวารสัคกเทวราช) ถูกอนทวน
ญเป็นเจาแผนดิน พระองค์จงทรงละเวณอธรรม ประพฤติแต่กรรมเหมือนอยาง
กษัตรียเหล่านั้น จงไค้ราชบุรุษถืออาหารไปปาวประกาศทั้งในพระราชวังและ
ในพระนครวาไค้รหิว กระจาย ไค้รคองการมาลาเครื่องดูบไล ฆาณูง ฆาหม
รม รองเทา ไค้ปรคไค้ประกาศอยางนี้ทั้งเขาทั้งเขน คนเขาหรือไค้แก มาแก
พระองค์อยาไค้ไชอยางแตกอน อนึ่ง ญที่เป้นก่าดังเคยทำควมคัควมชอบไว
ก็ควรพระราชทานควมคุมครองและทะนุบำรง^๑

ครันถวายโอิวาทแก่พระเจ้าอังกติราชแล้ว พระนารทฤๅษีก็กลับไปยี่ง
พรหมโลก คำสอนของพระฤๅษีทำให้พระเจ้าอังกติราชทรงละมิจนาทริริ เริ่มทำบุญให้ทาน
นำควมสุขมาสู่ประชาชนและบ้านเมืองของพระองค์เช่นเดิม

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๐ - ๒๖๑.

ดูเทียบ มหานิบาตชาคกทศชาติฉบับชินกร, หน้า ๒๒๐.

๒. อิทธิพลของฤษีนารทที่มีต่อวงการดนตรีไทย

บรรดาศิลปินทางดนตรีไทยนับถือฤษีนารทเป็นครู (เช่นเดียวกับที่เรานับถือฤษีภรทเป็นครูแห่งการฟ้อนรำ) ฉะนั้นในพิธีไหว้ครูประจำปี ซึ่งกำหนดให้ทำกันในวันพฤหัสบดี^๑ เพราะนับถือกันว่าเป็นวันครูในพิธีนี้ศิลปินทางดนตรีก็จัดตั้งศิระครูทางดนตรีคือ ศิระพระนารทฤษีและศิระพระบัญชาชีพรเทพคนธรรพ์ พร้อมด้วยเครื่องดนตรีไทยชนิดต่าง ๆ ไว้ในที่บูชา^๒ แล้วนำเครื่องสังเวณี บายศรี เหล้า หัวหมู เป็ด ไก่ ขนมต้มแดงขนมต้มขาว กลวยสุก มะพร้าวอ่อน อาหารคาวหวานและข้าวตอกดอกไม้ เป็นต้น มาจัดวางไว้ตรงหน้าบูชา เมื่อถึงกำหนดเวลาทำพิธีไหว้ครู (ราว ๆ ๑๐.๐๐ น.) ครูผู้ทำพิธีจะนุ่งขาวห่มขาวเป็นผู้นำอ่านโองการ (คือคาถานำบูชาเทวดาและครูทั้งหลาย) เริ่มด้วยบูชาพระรัตนตรัย (ศิษย์ทุกคนจุกฐูปเทียน แล้วอธิษฐานบูชาของตนเองตามปรารถนาแล้วจึงว่าตามครู) เมื่อจุกฐูปเทียนเสร็จเรียบร้อยแล้วครูนำบูชาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ จากนั้นก็เป็นคาถาบูชาครูให้เกิดสติปัญญา หากมีเครื่องดนตรีประกอบในพิธีด้วย ดนตรีจะบรรเลงเพลงสาธุการหรือสาธุการกลอง เป็นความหมายเชิญและบูชาพระพุทธเจ้า ต่อจากนี้ก็มีคาถาเชิญเทวดาทั้งหลาย เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ พระวิษณุกรรม ดนตรีก็จะ

^๑หากไม่สะดวกก็ทำในวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันมิตรกับวันพฤหัสบดีตามโหราศาสตร์
 ชื่น ศิลปบรรเลง, "การไหว้ครูดนตรี," อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
 พ.ศ.ชื่น หงษ์รัตน์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๖),
 หน้า ๓.

^๒ชนิด อัญโพนี, โขน, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
 ๒๕๐๘), หน้า ๒๕๐ - ๒๕๒.

บรรเลงเพลงตระสันนิบาต ตระเชิญ ซึ่งหมายความว่าถึงการมาประชุมพร้อมของ
 เทวดา^๑ นอกจากครูเทวดาก็มีครูฤๅษี ฤๅษีทางดนตรีคือพระนารทฤๅษีหรือที่เรียก
 กันทั่ว ๆ ไปว่า "พระประคนธรรพ" เพลงที่ไซ้บรรเลงประจำฤๅษีคนนี้คือเพลง
 ตระประคนธรรพ สำหรับฤๅษีอื่น ๆ ก็ใช้เพลงเสมอเจร หรือ พราหมณ์เข้า จากนั้น
 ก็มีคณาจารย์ครูที่เป็นยักษ์คือพระพิราพ คนที่บรรเลงเพลงองค์พระพิราพทั้งองค์^๒
 หรือใช้เพลงคุกหาทยแทนได้ เมื่อเชิญมาพร้อมกันแล้วก็ถวายเครื่องสังเวยและเว้น
 ระยะเวลาพอสมควรให้ครูรับเครื่องสังเวย เสร็จแล้วก็กล่าวกาลาสาเครื่องสังเวย
 คอนท่ายของพิธีก็คือการ เชิญครูกลับสู่ที่เดิม^๓

^๑มีเพลงอีกหลายเพลงประจำเทวดาแต่ละองค์ แต่จะบรรเลงรวมใน
 เพลงตระสันนิบาตนี้ก็มีความหมายทั่วกันทุกองค์.

^๑ชิน ศิลปบรรเลง, "การไหว้ครูดนตรี," หน้า ๘.

^๒เรียกย่อว่าเพลง "องค์พระ."

^๓ชิน ศิลปบรรเลง, "การไหว้ครูดนตรี," หน้า ๓ - ๕.